

Különállás és kapcsolódás

Hodossy Gyula: *Veletek egyedül*

Dunaszerdahely, 2022, Vámbéry Polgári Társulás

Hodossy Gyula izgalmas párbeszédbe lép szerzőtársaival, számára fontos – klasszikus és kortárs – költők szövegeire reflektál *Veletek egyedül* című versgyűjteményében, miközben tematizálja saját értékvilágát, meghatározza viszonyítási pontjait. Verseiben úgy lép kapcsolatba mások által létrehozott szövegekkel, hogy miközben saját (líra)világát építi, reagál az elődök poétikai programjára, szemléletmódjára, esetenként adott kor irodalmi irányzataiba is belehelyezkedik. Kölcsönvett jelmondatokkal indítja opusait, melyek kijelölik nemcsak a verset, de azt a meghatározó motívumot is, amelyek reflexióra készítettek. Ez a szerzői elgondolás különösen önreflexívvé teszi az alkotást, hiszen a verségszövegből kiragadott egy-két soros mottók pontosan ráirányítják az olvasói figyelmet arra a konkrét gondolatrésre, amely párbeszédre hívta Hodossyt.

Szerkesztési elve szerint három ciklusra – *Dobszó a magányos halottért, Sárgulni kezd, foltokban, Féltve várt jövő* – tagolódik a gyűjtemény, a tartalomjegyzékben ugyanakkor semmilyen formában nem találunk utalást erre a szegmentálásra. Miképp arra sem, hogy a három cikusból az első kettő lírában, míg az utolsó prózában felel az általa meghatározónak tartott alkotásokra. A *Dobszó a magányos halottért* ciklus cím önmagát magyarázza: az alkotó ebben a fejezetben kivétel nélkül elhunyt szerzőtársak verseihez kapcsolódik, voltaképpen a főhajtás és a preferencián alapuló rostálás adja a tematikát, hiszen időben, földrajzi kiterjedésben és költői magatartás tekintetében is egymástól távoli poéták műveire reflektál a sokműfajú felvidéki szerző. A kötetcímmel összevetve kihallunk

az adott cikusból egy olyan szólamot is, amely az elmagányosodást, a valahová tartozás érzésének hiányát erősíti fel, s a kettő együtt (*Veletek egyedül – Dobszó a magányos halottért*) eltöprengésre érdemes, szinergikus olvasatot eredményez. A ciklus legfőbb motívuma a belső magány, a számkivetettség, s mintha ezt a fojtogató elszigeteltséget úgy próbálná feloldani a szerző, hogy beszélgetni kezd a többiek magányát. Akár direkt szerzői szándék, akár indirekt „csoporthétképzés” eredménye, de mintha azok a költők szerveződtek volna a ciklusba, akik feltörhetetlen burkot növesztettek maguk köré. Elég Puskinra, a Besszarábiában töltött száműzetésére, majd a mihajlovszkojei családi birtokon töltött házi őrizet elszigeteltségére gondolnunk: ezek az élmények – a magány megélésének különféle dimenziói – ott pulzálnak a verseiben. Hodossy e motívumra épített a *Puskin a tiszta égbolt alatt* című poémájában: „Puskin meg ezalatt száműzetésben, a kisinyovi erdőben, / rímeiket gyűjt, várat épít belőlük.” A száműzetésbe kényszerült író több meghatározó műve Kisinyovban született, mint az otthontalanságból és magányból eredő, deprimált hangulatot árasztó *A kaukázusi fogoly* (1821), *A bahcsi-szeráji szökőkút* (1823), de itt kezdte el írni az *Anyegint* is. A vers, amihez Hodossy Gyula kapcsolódik a *Nem kézzel készített emlékművet állítottam magamnak...* című, 1836 augusztusában – nem sokkal Puskin halála előtt – írott, posztumusz megjelent költemény. A költő és költészet dicsőítését tematizáló óda a művész alapvető függetlenségét, a költő és a társadalom kapcsolatát, a költemény (s ezáltal a költő) hallhatatlanságát szövegezi meg. Szépen

rímeknek minderre Hodossy sorai: „de a költő az más, egészen soha meg nem hal, / nem hivalkodik, inkább közönnnyel veszi, / hogy egyszer a fanyalgók gúnyos rikácsolása, / máskor a vastaps ölelése tartja életben”. Megannyi szöveghelyen találunk utalást a dunaszerdahelyi költő versében Puskin hányattatásaira, politikai szabadságot hangoztató, lázadó hangú – *A szabadsághoz* című – ódája miatti száműzetésére. Releváns a forrásvers és a reflektáló vers „oszlop-párhuzama”, mely a költészet örökkévalóságát hirdeti az aktuális hatalom rövidtávúságával szemben. „Magasba tör feje, a büszke hajthatatlan, / Mint Sándor gránitoszlopa”¹ – írja a 19. századi orosz költő utalva az alexandriai oszlopokra, amire a felvidéki szerző így reflektál: „már csak az égnek törő torony látszik, / a cári hatalom, a hótakaró alatt, láthatatlan, / enyészetre ítélve”. A két vers párhuzamot mutat tematikája, műfaja, szerkezete és bizonyos szöveghelyen rímképlete vonatkozásában, továbbá hasonlóan az eredeti műhöz, a *Puskin a tiszta égbolt alatt* is öt versszakra tagolódik. Ebben a ciklusban sok-sok dobszó hallatszik a magányos halottért: Puskin mellett Rilke, Rimbaud, Egise Csarenc, Jaroslav Seifert, a magyar nyelvű elődök közül pedig Weöres Sándor, Nemes Nagy Ágnes, Szilágyi Domokos, Szócs Géza, Szécsi Margit (vers) világa – és az arra adott válasz – szervesül a kötetbe. A *Dobszó a magányos halottért* ciklus különösen figyelemre érdemes darabja a Szécsi Margit *Papírkorona* című versére adott Hodossy-recepció. „És ha mindenütt tilos az álom:/ álmodni gyerünk haza...” – olvasható a szerző által mottóként választott gondolatsor, mely bevezeti az elbeszélő költeményt idéző hosszúverset. Szécsi Margit alanyi indíttatású versére (költészetére) szépen harmonizál Hodossy felfokozott, látomásos képekkel

operáló, *Tilos az álmot hazavinni* című opusa. „Látom a vár nyugati szárnyának tornyát, innen bevehetetlen, / de én később, papírkoronával a fejemen, papírsarkányt eregetve, / a húsvéti tojás burkából készült sztaniol-lovon megpróbálom meghódítani” Vagy: „a koronát megtarthatom, mondták, / az benne van az árban, / az álom nincs, / azt tessék rögvest elfelejteni, az álom nem elvihető, érti!” Nagy erénye a Hodossy-poémának, hogy éppen úgy árad és hömpölyög, mint Szécsi Margit *Papírkoronája*, és mint általában a hosszúversek, amelyek Szécsi életművében bő teret kapnak (mint *A Nagy Virágvágó Gép*, az *Imák*, *A Paradicsom nyomorúsága*, a *Madár-e az Denevér*). Tóth László „reflektáló lírának” nevezi ezt a költői magatartást, Hodossy Forbáth-díjához írt laudációjában mutat rá, hogy verseiben a szerző mindig valamihez, valakihez, valamire, valakire kapcsolódik, mely kapcsolódás ugyanakkor különállás is.² Ugyanott tér ki egyéni nyelvezetére, jelezve, hogy „verseinek külön grammatikájuk van, s olyan nyelvi struktúrákat hoz létre és működtet, melyek adott esetben egyediségük révén is új, szokatlan tartalmakkal, jelentésekkel ruházzák föl a versét...” Tóth László megállapítása azért is figyelemre érdemes, mert ez az összetett szemantikájú, nyelvi struktúráltságon alapuló versbeszéd Hodossy szöveg univerzumának legfőbb attribútuma, ami igen érdekes jelentésárnyalattal gazdagítja a szöveget. Hodossy reflektáló verseskötetének második ciklusa – egykét kivételtől eltekintve – kortárs szerzőkkel, adott esetben költőbarátokkal lép párbeszédbe. *A kényszerben* alcíme jelöli is ezt a kapcsolatot: *Tóth Lászlónak, határtalan barátsággal*. A ciklusban erőteljes intonációval szólal meg a Felvidék hangja, úgy a szerző nemzedéke, mint az azt megelőző költőgeneráció: Grendel Lajos, Gál Sándor,

1 Fordította: Soproni András.

2 Vö. Tóth László: Minden addig... Laudáció Hodossy Gyula Forbáth-díjához (2022. november 16., Fülek). In *Opus*, 15. évfolyam, 1. szám (február), 26.

Tözsér Árpád, Kulcsár Ferenc és a többször hivatkozott Tóth László.

A *Sárgulni kezd, foltokban* cikluscím Gál Sándor alakját idézi meg, hívószóként pedig a költő *Tapintható magány* című verse szolgál, ugyanakkor szembeütő, hogy Hodossy Gyula ezen a versen keresztül, mintha a teljes életműre reagálna. A Gál Sándor-i poétikai program meghatározó alkotóeleme – az elmúlástudat, az időcentrikus látásmód – sűrítve jelenik a válaszversben. „Távolodom magamtól, / mint amikor a zöld pázsit, / sárgulni kezd, foltokban, / amikor a múlt felzabálja a jövőt, / az időtlenség az időt.” Hodossy biztos kezekkel adja vissza azt a fajta időkezelést és általában az időhöz való viszonyulást, ami Gál Sándor lírauniverzumának sarokköve, s ami szépen mutatja, hogy a lírai én önnön ideje egyben történelmi időt is képvisel. Hodossy Gyula *Amikor sárgulni kezd foltokban* című költeménye finoman rezonál Gál Sándor bölcs nyugalmat árasztó, melankolikus hangvételű, de sosem reménytelen lírájára, miközben hasonló költői horizontról tekint az időre, s a forrásszöveggel egyező költői módszerrel írja le az időtlenséget úgy antropológiai, mint fizikai közelítésmódok tekintetében. Ez a fajta nyelvi megoldás, mely a megfoghatatlan időt a múlás tükrében, a halálhoz viszonyítva igyekszik nyelvivé tenni, Hodossy versében így manifesztálódik: „Imike nincs itt, itt volt, / Gyuri nincs itt, itt volt, / Sándor nincs itt, itt volt, / bátyám nincs itt, itt volt.” Ugyanezen ciklusban kapott helyet a versgyűjtemény egyik legnyomasztóbb darabja, a *Cicero harca a patkánnyal* című Heinrich Heine-t méltató opus, mely a *vándorpatkányokra* reagál, miközben releváns gesztusokkal megidézi Heine költői horizontját. A *vándorpatkányokban* felerősödve halljuk a heinei életművet uraló elégikus-ironikus hang-

nemet, amelyről Szerb Antal így ír: „ördögi génusz, akinek az adatott meg, hogy halhatatlan kifejezést adjon az ellenszenvnek, az utálatnak, a hideg dühnek a silánysággal szemben, mindannak a negatívumnak, ami épp olyan alapvető lelki valóság, mint a szeretet. Mennyrszág nincs pokol nélkül. Senki sem tudott oly szabadon unni és utálni, mint ő, pathologikus hidegsége itt válik zseniállissá.”³

A *vándorpatkányokban* megragadható az a költői magatartás, ahogyan a romantika stílus eszközeit negligálja, adott esetben kigúnyolja a német szerző, akinek életműve már a romantikából kivezető utat jelöli. Elemi erővel áradnak a tudatból előtörő szorongást, undort keltő képek, szinte látjuk magunk előtt az egyre növekvő létszámú patkánykolóniát, a mindenén átgázoló, mindent elpusztító éhes kártevőket. „E fajta vesztég nem marad, / mérföldön ezren átszalad, / nem néz szélre, esőre, / csak ront vadul előre... Érzékiségé fürtelem: / csak falna s inna szüntelen, / nem bánva, míg iszik s zabál, / hogy lelke majd nem égbe száll”⁴ – olvasható az alapmű Gáspár Endre fordításában. Hodossy Gyulának így válaszol a verse: „lassan felzabálják a múltadat, / történeteidet behurcolják a fészkeikbe, / hogy a másén a tiedén feküdjenek”. Hodossy Gyula adott opusa azért érdemel kitüntetett figyelmet, mert ezt az undort, a rettenetet, a félelmet mesterien interpretálja, ezen motívumok válnak verse szervezőjévé, miközben a forrásversben megjelenő társadalomkritika szölamát is kihallhatjuk a poémából, még ha enigmatikusan is. „A vájatok teli élettel, nyüzsgéssel, harácsolással. / Itt kint undor, nyugtalanság, félelem.”

A kötet záróciklusa – *Féltve várt jövő* – prózában beszéli el a kedvelt, tisztelt szerzőtársak alkotásaival történő megismerkedést. Alighanem azért válaszol itt prózában

3 Német realizmus. Szerb Antal: *A világirodalom története, III.* Budapest, 1941, Révai, 14–15.

4 Heine: *Versék. A vándorpatkányok.* Fordította: Gáspár Endre. Budapest, 1956, Új Magyar Könyvkiadó, 212. Világirodalmi kiskönyvtár sorozat.

a dunaszerdahelyi költő, mert e ciklusban a párbeszédre ihlető szépirodalmi művek is szinte kivétel nélkül a prózaepikai műfajokból kerülnek ki. Kempis Tamás, Márai Sándor, Paul Claudel, Nemes Nagy Ágnes, Koncsol László, Tózsér Árpád, Madách Imre alkotásai – regények, elbeszélések, mesék – szervesülnek a záró fejezetbe. A *Veletek egyedül* három ciklusa mintha az időt is szegmentálná: a múltat a *Dobszó a magányos halottért*, a jelent a *Sárgulni kezd foltokban*, míg a jövőt a címben is megjelenő *Féltve várt jövő* ábrázolja. Ebből az aspektusból még különösebb olvasatai lehetnek a verseknek, a tárcaszerű prózai

írásoknak. Miképp a gyűjteményhez előszót író Mezey Katalin is hangsúlyozza, „Ahány vers a kötetben, annyiféle reflexiót jelentenek a mottók, annyiféleképpen szervesülnek bele Hodossy Gyula lírájába a testvér lelkektől átvett, megörökölt szavak.” Ez az esztétikai-poétikai értelemben egyaránt igen sokrétegű, ugyanakkor a saját értékvilágot pontosan kijelölő reflektáló líra meghatározó versélményt nyújt az olvasónak, és szép darabja az életműnek. Kapcsolódva is meg tudja őrizni egyéniségét a költő, nem oldódik fel az individuum, inkább – önnön választásai által – felerősödik.

Kégl Ildikó

KÉGL ILDIKÓ (1976) író, újságíró, esszéista, irodalomszervező. Legutóbbi kötete: *Ásó, kapa, légy-papír* (Püski Kiadó, 2021).